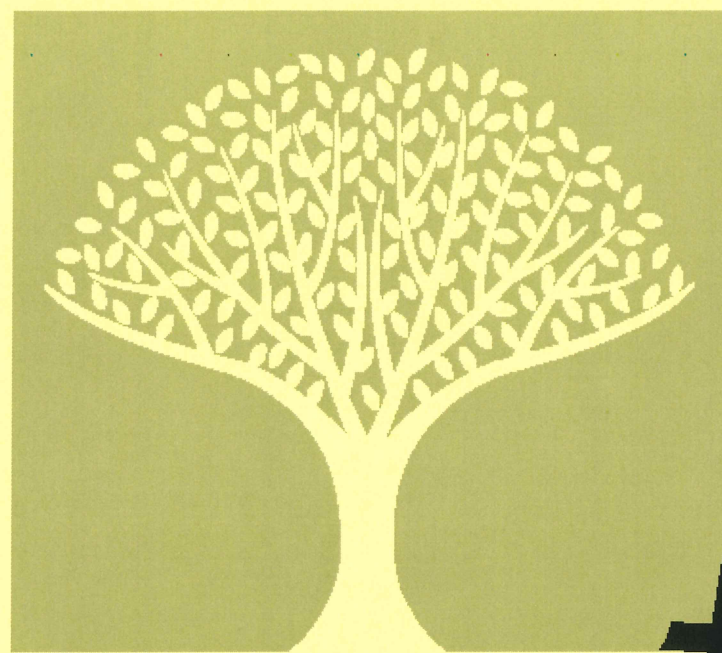

VLAAMSE VERENIGING VOOR FAMILIEKUNDE

VVF

VLAAMSE ARDENNEN

f

Periodiek tijdschrift
Tiende jaargang 2002 – n° 27

Bijdrage 2003

Het Vlaamse feestjaar 2002 loopt op zijn laatste benen, het komende jaar 2003 komt eraan. Wij waren verheugd uw bijdrage voor V.V.F.-Vlaamse Ardennen in het verleden te mogen ontvangen en hopen dat u dit opnieuw in 2003 zult doen.

Wij vragen u om voor onze afdeling een bijdrage van € 6,20 over te schrijven op rekeningnummer 443-5646341-77 van V.V.F.-Vlaamse Ardennen.

Hiervoor ontvangt u ons halfjaarlijks V.V.F.-tijdschrift en wordt u op de hoogte gebracht van onze bijkomende activiteiten buiten de maandelijkse vergaderingen. Vanzelfsprekend ondersteunt u ook onze werking. Wie bereid is om ons een extra duwtje in de rug te geven verhoogt vrijwillig zijn bijdrage.

Het hierbij gevoegd voorgedrukt overschrijvingsformulier mag u zeker gebruiken.

En hoe wordt u lid van de overkoepelende Vlaamse Vereniging voor Familiekunde ?

De bijdrage als gewoon lid voor het jaar 2003 bedraagt € 25.

U gireert dit bedrag op rekening 000-0584053-16 van V.V.F., Van Heybeeckstraat 3 – 2170 Merksem. Maandelijks ontvangt u dan het tijdschrift Vlaamse Stam.

Al wie bijkomend vanaf € 30,00 stort op rekening 000-0927382-62 V.V.F. te 2170 Merksem kan een fiscaal attest bekomen.

Hartelijk dank.

ALGEMENE MEDEDELINGEN

JAARPROGRAMMA 2003

Zoals gewoonlijk gaan alle activiteiten door op de laatste woensdag van elke maand om 20 u. (uitgezonderd de maanden juli, augustus en december) in ons lokaal «Huis van Parma», Markt 33 te Oudenaarde. Iedereen is hartelijk welkom en de toegang is gratis.

Woensdag 29 januari 2003 :
Genealogische vormingsavond – les oud schrift (processtukken).

Woensdag 26 februari 2003 :
Voordracht over «200 jaar geleden : De Franse bezetting in de Vlaamse Ardennen»
door Marc Vuylsteke

Woensdag 26 maart 2003 :
Genealogische vormingsavond – les oud schrift (processtukken).

Woensdag 30 april 2003 :
Voordracht over «De Reformatie in het Oudenaardse» door Edgard Van Droogenbroeck,
voorzitter van onze afdeling.

Woensdag 28 mei 2003 :
Genealogische vormingsavond – les oud schrift (staten van goed).

Woensdag 25 juni 2003 :
Voordracht over «Militaire Archieven» door Edgard Seynaeve, Algemene voorzitter V.V.F.

Woensdag 24 september 2003 :
Voordracht over «De organisatie van het dorp, de rechtspraak en de schepensbank, de heerlijke situatie en dies meer...» door Joris De Buel, voorzitter van de Masiuskring uit Lennik.

Woensdag 29 oktober 2003 :
Genealogische vormingsavond – les oud schrift (staten van goed).

Woensdag 26 november 2003 :
Voordracht over «Evolutie van genealogische teksten 1400-1800» door Roger De Moerloose.

Van zodra het computerprogramma HAZA-21 operationeel is, organiseren wij een inleidende les door één van de makers van het programma.

DOCUMENTATIECENTRUM «TER MAELSAEKE»

Het heemkundig- en genealogisch documentatiecentrum is open elke zondagvoormiddag van 10 tot 12 uur. Ook elke eerste zaterdagvoormiddag van de maand vanaf 9 tot 12 uur.
Gesloten : op de feestdagen van Pasen en Pinksteren en tijdens de jaarlijkse vakantieperiode van 15 juli tot 15 augustus. De toegang is vanzelfsprekend GRATIS.

GELEIDE WANDELING BRUGGE.

Wij plannen een geleide wandeling in Brugge, vermoedelijk op zaterdag 3 mei 2003, onder deskundige leiding van onze penningmeester en Bruggekenner Marc Vuylsteke.

FAMILIENIEUWS.

Wij feliciteren Valerie van Merris en Koen Van Cauwenberghe, (zoon van onze voorzitter en van Marleen Van Droogenbroeck-Reyntjens) met hun huwelijk te Holsbeek op zaterdag 16 november 2003.

Wij betreuren het overlijden te Maarkedal-Nukerke op 2 oktober 2002 (begrafenis te Edelare, 9 oktober 2002) van Juliaan Richard Roman-De Jaegher, geboren te Bevere, 27 mei 2002, als zoon van Leonard en Maria-Emma Gezels, weduwnaar van Eulalie Browaeyts (†Edelare, 24 februari 1944) en van Helena Jennes (†Oudenaarde, 16 juni 1995).

Hij was de schoonvader van Jos. Van Eeckhoudt, secretaris van onze afdeling.

Op 23 november ll. kregen wij het bezoek van de Nationale Voorzitter van VVF. Van links naar rechts; de Heren Wilfried Devolder, Edgard Seynaeve, Gerard Van de Meulebroucke, Michel Ghyselincx, Edgard Van Droogenbroeck en Mevrouw Edgard Seynaeve.

Criminaliteit in de stad Aalst en de casselrij Land van Aalst in de 18de eeuw

(vervolg van 10de jg 2002 nr 26)

6.1. Bestraffingen

Hier behandelen we de bestraffing van de criminaliteit. De houding van het gerecht bij elke soort van misdaad en de toegepaste bestraffing worden hier besproken. Eerst wat uitleg over de gebruikte methode. Lijfstraffen (geseling en/of brandmerken) en vrijspraken werden eveneens meegerekend als straf. Dikwijls werd de veroordeelde bij de uitspraak gesommeerd om de gerechtskosten te betalen of anderzijds werd hun bezit gedeeltelijk of geheel geconfisqueerd. Dergelijke bepalingen werden niet meegerekend. De armoede van een meerderheid van de criminelen maakte dat dergelijke straffen toch een maat voor niets waren. Wie niets had, kon ook niets betalen. De verzoeken tot strafvermindering of kwijtschelding van bestraffing voor de Geheime Raad worden besproken in een apart hoofdstuk. Een verleende gratiemaatregel, of die nu vrijspraak was of een omzetting van de straf, werd eveneens meegerekend als een vorm van beteugeling.

Veel hangt natuurlijk af van de aard en de waarde van het archiefmateriaal. Neem nu de bevoegdheid van het Leenhof. Tot 1759 werd alleen recht gesproken over de "ghedyde" personen, wat resulteerde in een overwicht aan verbanningen, lijfstraffen en vermaningen voor de vele bedelaars en landlopers. Wat betreft de concrete inhoud, moeten we ons ook afvragen of we niet met exemplarische straffen zitten voor bepaalde periodes. Een voorbeeld: de periode 1740-1744 is een periode van zware (vermogens)criminaliteit. Tijdens die tijdsspanne veroordeelde het Leenhof 21 personen, waarvan er zes ter dood werden veroordeeld. Voorts werden er 19 lijfstraffen uitgesproken. Is dit een reflectie van de wrede en arbitraire wijze van bestraffing, typisch voor het Ancien Régime, een antwoord op de zware criminaliteit van dat ogenblik? Of lezen we alleen dat wat men de moeite waard vond om te noteren?

Tijdens de 18e eeuw vond er een enorme mentaliteitswijziging plaats in het denken over de maatschappij en dus ook over bestraffing. De houding tegenover armoede en de daaruit voortvloeiende criminaliteit evolueerde van een politionele naar een meer pedagogische aanpak onder invloed van de Verlichting. In de Oostenrijkse Nederlanden werd de theorie zelfs in praktijk omgezet. In 1771 gaf Vilain XIII, eerste schepen van Gent, een memorie uit over bedelarij. Hij was nog burgemeester geweest van Aalst tijdens de Oostenrijkse Successieoorlog. In deze hoedanigheid werd hij geconfronteerd met armoede en criminaliteit toen hij zetelde in de uitzonderingsrechtbank die Jan De Lichte berechtte. De klassieke manieren om de misdaad in te dammen (klopjachten en harde straffen) hadden gefaald naar zijn mening. Een tuchthuis moest worden opgericht, waar men de storende elementen in de samenleving kon opsluiten. De gedetineerden moesten daar gedisciplineerd worden naar geest en lichaam. De Staten van Vlaanderen gaven hun fiat en het Provinciaal Correctiehuis werd opgericht in Gent. In een tweede memorie schaaftte Vilain XIII zijn doelstellingen bij: alleen misdadigers moesten worden geïnterneerd en niet de valide armen. Zie hiervoor ondermeer: LENDERS P., Vilain XIII, Davidsfonds, Leuven, 1995, p. 110-117.

•
Werd het gerecht in de onderzochte regio ook beïnvloed door de Verlichting? Er tradde alleszins een verzachting op in de toebedeelde straffen. Vanaf 1773 wordt de verbanning steeds minder toegepast. Hetzelfde geldt voor lijfstraffen. In de plaats daarvan winnen detentie in het Correctiehuis, een verlengd voorarrest en vragen om vergeving aan populariteit. Ook in de Oudburg maakte een verblijf in het Correctiehuis een snelle opgang bij de toegepaste straffen.

Een kritische houding is echter op zijn plaats bij deze schijnbare filantropie. Vergeet niet dat de verbanning weinig effectief was als het erom ging het gespuis weg te zuiveren uit de streek. Een vrijheidsberovende straf in het Correctiehuis was een heel praktische en zekere oplossing voor dat probleem. Bovendien handelde men op die manier naar de wensen van de centrale overheid. Het is opvallend hoe het gerecht wel de harde houding aannam tegenover bepaalde misdaden zoals die gestipuleerd werd door hogerehand. Daar staat dan tegenover dat men niet in staat was om preventief op te treden. We maakten reeds duidelijk dat het gerecht dikwijls machteloos stond tegenover landloperij of tegen het alomtegenwoordige wapenbezit. Enkel a posteriori bleek men in staat om iets te doen.

De vele vrijspraken of lichte straffen waren ongetwijfeld ook het gevolg van een gerechtelijk onvermogen om de schuld van een delinquent(e) voldoende te bewijzen (zie verder). Een boete betekende geld in het laatje, wat natuurlijk altijd welkom was.

6.2. Bestrafing door de Aalsterse vierschaar en het Leenhof ten Stene

De doodstraf maakte maar een minimaal deel uit van straffen. Voor de stad Aalst werd die uitgesproken in 3,4% van de straffen. Bij het Leenhof hebben we voor de gehele periode dan weer een aandeel van 3,9%. De Aalsterse vierschaar veroordeelde steeds tot de dood met de galg, terwijl het Leenhof ook in een aantal gevallen radbraken of de brandstapel stipuleerde.

De meest toegepaste straf was de vermaning aan landlopers om het rechtsgebied te verlaten. Indien men (ook) bedelde, werd een bedelverbod uitgevaardigd. De verbanning werd heel vaak toegepast, althans tot 1773, het jaar waarin het Correctiehuis in gebruik werd genomen. Voor de stad Aalst was dit bijvoorbeeld bijna 1/3 van de straffen voor de hele periode. Vanaf 1773 wint een detentie in het Provinciaal Correctiehuis snel aan "populariteit". Als we de cijfers voor de stad Aalst en het Leenhof naast elkaar leggen, komen we aan een percentage van respectievelijk 37,5% en 37,8% (alleen de periode 1773-1795).

Tijdens de tweede helft van de eeuw zien we een zekere humanisering optreden. Bij kleine vergrijpen of verzachtende omstandigheden (jonge leeftijd bijvoorbeeld, zie hiervoor ook verder) werd er bepaald dat het voorarrest verlengd werd met enkele weken stadsgevangenis op water en brood.

Het Leenhof bepaalde in 1% van de uitgesproken straffen dat men in de gemeente van afkomst moest verblijven voor een aantal jaren. Dit gebeurde quasi steeds bij vrij jonge misdadigers. Deze maatregel werd mogelijk genomen ter verbetering van hun gedrag, als een poging om de jeugdige dwalingen te corrigeren. Francis Pitteurs was 13 toen hij in 1772 werd veroordeeld tot drie weken gevangenis op water en brood wegens diefstal. Daarnaast diende hij in Brakel (woonplaats) te verblijven gedurende een niet nader bepaalde termijn. De jonge snaak was echter niet bereid om zijn leven te beteren. In hetzelfde jaar nog verscheen hij weer voor de leenmannen. Ook nu had hij gestolen. Ondertussen was hij 14 geworden. Deze keer kreeg hij een geseling en moest hij 20 jaar in zijn woonplaats blijven S.A.A., LvA, nr. 13402, fol. 24-25 en fol. 31.

•
Vrijspraken (exclusief gratieverzoeken) varieerden tussen de 6 en 8% van de uitgesproken "sententies". Dit lijkt meer een weerslag van het onvermogen van het gerecht om de schuld van iemand afdoende te bewijzen. In ongeveer 8% van de straffen uitgesproken door het Leenhof voor de periode 1760-1795 ging het om een gratiemaatregel. Dit is ten dele te wijten aan de gratiebrieven die we raadpleegden, waardoor er misdrijven aan het licht kwamen die we niet vonden in de archieven van de stad Aalst of het Leenhof.

Straffen per soort van delict

Welke misdrijven werden zwaar bestraft, welke minder zwaar en waarom? De meeste straffen werden uitgesproken tegen vermogensdelicten. Dat is niet te verwonderen aangezien deze vorm van misdaad de hoofdmoot inneemt van de criminaliteit. Wat opvalt is de zware strafmaat die hier in vele gevallen werd toegepast. Meer dan 70% van de doodstraffen werd uitgesproken bij vermogensmisdrijven. Meermaals was dit wel in combinatie met andere misdrijven, voornamelijk banbreuk en landlopen. Men moet tevens goed voor ogen houden dat misdrijven als kerkdiefstal en brandstichting als zware misstappen werden beschouwd én op een gelijkaardige manier werden behandeld. Men handelde dus in overeenstemming met de ordonnanties die bepaalden dat bijvoorbeeld kerkroof of diefstal door dienstpersoneel zwaar bestraft moesten worden. De verbanning werd dikwijls aangewend om vermogensdelicten te bestraffen, zowel voor de stad als de kasselrij. Opvallend is dat velen levenslang of alleszins voor een lange termijn werden verbannen, zeker als dit in combinatie was met banbreuk. Tot slot mag men niet vergeten dat bijvoorbeeld in de jaren dertig en het begin van de jaren veertig de vermogenscriminaliteit hoge toppen scheerde.

Een vierde van de straffen hield een detentie in het Provinciaal Correctiehuis in. De meeste waren wel voor een vrij korte periode: ongeveer de helft van de detenties was voor een termijn van een tot vier jaar. Langdurige opsluitingen werden uitgesproken in geval van verzwarende omstandigheden.

Een boete werd meestal uitgesproken in geval van huisvredebreuk of vandalisme. Een milde bestraffing of de vrijspraak werd ook vaak uitgesproken.

Het te kaak tellen aan de schandpaal werd weinig toegepast in de streek. Dit geldt trouwens eveneens voor andere jurisdicties in de 18e eeuw. We stellen wel vast dat als ze werd toegepast, dit meestal bij vermogensdelicten was.

Meestal werd aan bedelaars en landlopers opgedragen om de stad en/of de kasselrij te ontruimen. Normaliter werd aan een bedelaar opgedragen om te stoppen met het vragen van aalmoezen. Bedelen was wel toegelaten in de gemeente waar men woonde, maar niet daarbuiten. Voorts werd bepaald om terug te keren naar de geboorte- of woonplaats. Had men geen permanente verblijfplaats, dan diende men ervoor te zorgen dat men dit wel had. Bedelaars en landlopers werden gewoon verwijderd uit de eigen jurisdictie. Men verplaatste het probleem dus alleen maar. Geen enkele landloper werd alléén omwille van deze levenswijze veroordeeld tot de dood. Natuurlijk, vele landlopers bezondigden zich aan andere misdrijven, vooral die tegen het vermogen. Zwerven was dan een verzwarende omstandigheid, wat ook leidde tot zware verbanningen en lijfstraffen.

Toch belandden enkelen ook in het Correctiehuis, zeker als men meende dat de openbare rust en orde te erg was aangetast. Wie al eerder berispingen had gekregen over zijn/haar bedelen en zwerven, maar toch bleef volharden in de boosheid, kon toch in het tuchthuis terecht komen. Bernardus De Rouck uit Aspelare was tussen 1782 en 1786 minstens tweemaal gesommeerd om geen aalmoezen te vragen buiten de eigen gemeente. Toen hij in 1786 weer tegen de lamp liep, was de maat vol voor de leenmannen. Zijn recidivisme leverde hem een jaar Correctiehuis op. S.A.A., LvA, nr. 13732, fol. 134.

Misdrijven tegen de lichamelijke integriteit werden niet zo streng bestraft. De doodstraf werd alleen uitgesproken bij moord en doodslag. Toch werden lang niet alle geweldsmisdrijven op dusdanige wijze bestraft. Zo is het opmerkelijk dat geen enkele man die zijn echtgenote had doodgeslagen, werd terechtgesteld. Zware geweldsmisdrijven bestrafte men dikwijls met langdurige of eeuwige verbanningen. Bij slagen en verwondingen diende de agressor vaak een boete te betalen of om vergiffenis te vragen.

Het is eveneens frappant hoe mild men strafte of zelfs hoe vaak een straf uitbleef bij deze misdrijven. In 10% van de gevallen ging het om vrijspraak. Om vergeving vragen was, zoals

reeds aangestipt, eveneens een populaire maatregel. Samenvattend kan men vaststellen dat in meer dan een kwart van de toegepaste straffen er sprake is van een zekere of zelfs een sterke mate van mildheid. We kunnen vaststellen dat de samenleving waarin dit recht werd uitgesproken, gewoon was aan een zekere mate van geweld. Toch zijn er ook andere redenen voor de milde bestraffing. Men mag niet vergeten dat het niet altijd zo eenvoudig was om de echte aanstoker van een ruzie of een doodslag aan te wijzen. Dat zien we bijvoorbeeld in de zaak van de gebroeders De Schrijver, die verantwoordelijk werden geacht voor slagen en verwondingen tijdens een herbergruzie. De schepenen van Erondegem en Ottergem gaven het advies aan het Leenhof dat de zaak maar weinig belangrijk was en bovendien heel moeilijk te bewijzen zou zijn. Bovendien was er een goede kans dat de hele affaire in het voordeel van de beklaagden zou uitdraaien S.A.A., LvA, nr. 13889.

•
Misdrijven tegen de openbare orde werden in 1/3 van de gevallen bestraft met een verbanning. Voor bijna 16% ging het zelfs om levenslange verbanning! Dit was natuurlijk ingegeven door het voornemen om de banverbrekers op betere gedachten te brengen. In 13% van de gevallen werd een detentie in het Correctiehuis uitgesproken. Bij de helft daarvan ging het om een (relatief) korte termijn, namelijk tussen de 1 en de 9 jaar. Wie hier tot de dood werd veroordeeld, had meestal ook vermogensmisdrijven en overtredingen van politiereglementen begaan. Bij meened kon men wel alleen hierom ter dood worden gebracht. Ook hier handelde het gerecht dus in overeenstemming met de ordonnanties van hogherhand. Seksuele misdrijven waren maar vrij gering binnen de gehele criminaliteit, wat verklaart waarom we er geen duidelijke lijn in kunnen weervinden. In 40% van de straffen gaat het om verbanningen.

Verzwarende omstandigheden

Alleen die factoren die zeker hebben bijgedragen tot een zwaardere strafmaat worden hier besproken. De argumenten om iemand al dan niet gratie te verlenen, komen hier echter niet aan bod, aangezien deze bij het desbetreffende hoofdstuk worden behandeld. Zowel bij dit hoofdstuk als bij de verzachtende omstandigheden geldt dat er meestal meerdere argumenten waren om iemand zwaarder of juist lichter te bestraffen.

Recidivisme was de verzwarende omstandigheid bij uitstek. In de eerste plaats ging het om verbanningen die men niet naleefde. In de tweede plaats betrof het een vermaning omwille van zwerven en landlopen die men niet naleefde. Jan Van Den Berghe was in 1765 wegens verkrachting veroordeeld tot een geseling, een brandmerking en een levenslange verbanning uit de Oostenrijkse Nederlanden. In 1774 diende hij nogmaals voor te komen. Hij had ondertussen al vier keer een veroordeling gekregen wegens het niet naleven van zijn verbanning. Bovendien had hij ook nog een inbraak gepleegd te Hundelgem. Het Leenhof meende blijkbaar dat de maat nu definitief vol was en veroordeelde hem tot de strop S.A.A., LvA, nrs, 13402 (fol. 216) en nr. 13732, fol. 41.

•
Wie een reputatie had van onruststoker of onverbeterlijke deugniet, hoefde niet op veel genade te rekenen. Toch hield men slechts bij ongeveer 2% van de misdadigers hiermee rekening. Men mag echter niet vergeten dat de vele landlopers en bedelaars alleen al door hun levenswijze een eventuele milde behandeling door het gerecht verbod zullen hebben, zonder dat dat ook expliciet werd vermeld.

Een behoorlijk aantal delinquenten was niet geboren of woonachtig in de stad Aalst of op het Aalsterse platteland er. In bepaalde periodes maakten zij een belangrijk deel van de misdadigers uit. Deze allochtonen konden inderdaad rekenen op een strengere bestraffing dan autochtonen. Een kwart van de doodstraffen werd immers uitgesproken tegen vreemde-

lingen. Nog enkele cijfers in verband hiermee: meer dan 40% van de lijfstraffen werden aan allochtonen toebedeeld. Bij 1/4 van de verbanningen ging het ook om criminelen van buiten het rechtsgebied. Wat wel opvalt is dat ze slechts in beperkte mate werden veroordeeld tot detentie in het Correctiehuis. Men moet er echter mee rekening houden dat na 1760 het aantal vreemdelingen voor het Leenhof sterk afnam. Neem nu de genaamde Adriaen Soutaert, in 1764 voor het Leenhof gebracht wegens diefstal. Zijn familie stond bekend als een bende dieven en bovendien was hij een allochtoon (uit Kester). Hij werd veroordeeld tot een geseling en een verbanning uit het Land van Aalst en Vlaanderen voor tien jaar S.A.A., LvA, nr. 13402, fol. 215 en nr. 13817.

- Toch was het ook geen vaste regel dat vreemdelingen strenger bestraft werden. Men hield soms wel rekening met verzachtende omstandigheden, als die er waren. Die worden besproken in het volgende hoofdstuk.

Verzachtende omstandigheden

Bij 2% van de straffen was het zeker dat de lange detentie ervoor zorgde dat de opgelegde straf minder zwaar uitviel. In een tijd waarin het gerecht met primitieve middelen iemands schuld diende te bewijzen, kon het lang duren voor een crimineel bestraft werd. Het is niet altijd duidelijk hoelang men in voorarrest diende te verblijven, maar een termijn van zes maanden of een jaar en langer was niet uitzonderlijk.

De jonge leeftijd was eveneens een belangrijke reden om strafverzachting te krijgen. Dikwijls ging het om criminelen van 13 à 14 jaar. Dat is wel de expliciete reden voor vrijspraak of strafverzachting. In veertien zaken hield het gerecht hiermee rekening bij de beoordeling. Hiervan waren er elf jongens en drie meisjes. Meestal schommelde de leeftijd rond de 13 à 14 jaar, hoogstens hield men tot de leeftijd van twintig rekening met een dergelijke factor. Dit maakt dat in 1,3% van de straffen men wel degelijk met deze factor rekening hield. Maarten De Stercke was twaalf jaar toen hij in 1781 diende voor te komen voor de leenmannen wegens verscheidene kleine diefstallen. Gezien zijn jonge leeftijd werd hij vrijgesproken S. A. A., LvA, nr. 13732, fol. 69.

- Ook kon men vanwege de jeugdige leeftijd minder streng bestraft worden dan de "partners in crime". De zeventienjarige Gabriël van der Genst diende met de strop om de hals erop toe te zien hoe zijn twee kompanen voor de inbraken die ze gepleegd hadden opgehangen werden. Hij werd dan ook nog voor drie jaar verbannen uit het Land van Aalst S.A.A., LvA, nr. 13402, fol. 128-133.

- Wie van goed gedrag en zeden was, had ook kans op strafverzachting. De gebrekkige info die we uit de Aalsterse archieven hadden, maakt dat we deze factor vooral kunnen detecteren bij de archieven van het Leenhof, dus van een landelijke context. Men moet zich voorstellen hoe sterk de sociale controle was bij de kleine dorpsgemeenschappen. De reputatie die men bij de medemens had, was bijgevolg van enorm belang. Het was vooral belangrijk dat de plaatselijke notabelen, zoals de burgemeester of de pastoor, wensten te verklaren dat iemand "van goed gedrag ende comportement" was. Verderop zal blijken dat dit vooral bij de gratieverleningen kapitale factoren vormden bij de beoordeling, en uiteindelijk bij de toekomst van iemand.

Zwakzinnigheid was slechts bij een misdadiger een duidelijk verzachtende omstandigheid. Meer dan een sluwe crimineel deed wél zijn uiterste best om een bestraffing te ontlopen door zich als zwakzinnig voor te doen. De vagebond Augustinus Pomereul had zich zo uitzinnig voorgedaan bij de drossaard van Brabant (soort hoge gerechtsambtenaar) dat deze hem niet

bestraft had. In plaats daarvan had men hem naar de grens van het hertogdom Brabant gebracht. Wederom zien we hoe men de gewoonte had om problemen gewoon te verplaatsen in plaats van ze op te lossen. In 1776 voerde hij een inbraak uit met zes medeplichtigen in een winkel te Munte. Toen men op heterdaad werd betrapt, deed hij zich wederom als krankzinnig voor. De leenmannen traptten deze keer niet in zijn trucje en veroordeelden hem tot twaalf jaar in het Correctiehuis S.A.A., LvA, nr. 13732, fol. 66-67.

Gratieverleningen

De Geheime Raad was, zoals gezegd, het centrale regeringsorgaan dat strafvermindering kon verlenen. Omdat we in de archieven regelmatig een verzoek tot gratie vonden, leek het aangewezen om de archieven van de Geheime Raad ten aanzien van deze materie door te nemen. De archiefstukken die gaan over toegelaten en afgewezen gratieverzoeken, inclusief die naar aanleiding van Goede Vrijdag, werden doorgenomen. Natuurlijk kwamen we op rechtszaken die we niet in de Aalsterse archieven terugvonden, maar wel in die van de Raad. De omgekeerde situatie deed zich eveneens voor. Gratieverzoeken die gericht waren naar andere rechtbanken in de regio werden niet opgenomen.

Hoe verliep een dergelijke procedure nu? Het waren meestal de verwanten en niet de beklagde zelf die het gratieverzoek (lieten) schrijven, want de crimineel in kwestie had dikwijls de benen genomen. Meestal waren het de ouders of de echtgenotes die het verzoek naar Brussel richtten. Vooraleer de Raad een advies doorstuurde naar de rechtbank voor welke de zaak voorkwam, werd advies gevraagd aan diezelfde instelling Zie hiervoor ook : BRUNEEL C., *Le droit pénal dans les Pays-Bas Autrichiens: les hésitations de la pratique (1750-1795)*, in: *Etudes sur le XVIIIe siècle*, 13, 1986, p. 46-47.

In Brussel luisterde men wel degelijk naar de adviezen die uit Aalst kwamen. In die gevallen waarover we zekerheid hebben, blijkt dat in ongeveer 86% men de uitgebrachte adviezen opvolgde. Wanneer dat niet gebeurde, dan had dit te maken met de opstelling van de Geheime Raad tegenover bepaalde misdrijven of bijzondere hoedanigheden van de beklagde (zie verder).

Meestal werd gratie gevraagd voor geweldsmisdrijven. Vermogensmisdrijven komen op de tweede plaats. Ongeveer 40% van de misdadigers kreeg vrijspraak. Toch werd ook een vrij grote groep afgewezen in hun verzoek: iets meer dan 1/3. Meined kwam bijna nooit in aanmerking voor kwijtschelding of vermindering van de straf. In deze materie nam de Raad een strengere houding aan dan de plaatselijke rechtbanken. Een kleine twintig procent kreeg een omzetting van hun straf. De helft van deze beklagden kregen een detentie in het Correctiehuis. Deze voorlopers van onze gevangenis waren een welkom middel om onhandelbare gezinsleden te behoeden voor een strengere straf en bijgevolg ook een grotere publieke schande. Vooral jongemannen werden zo bestraft voor hun schelmenstreken. Jan-Baptist Knudde had verscheidene diefstallen op zijn kerfstok, wat de aanleiding was voor zijn moeder om in haar gratieverzoek te vragen of hij kon worden opgesloten in "eene secure plaetse". Het Leenhof meende dat dit inderdaad de enige manier was om zijn gedrag te verbeteren. In 1780 werd bepaald dat hij vijf jaar moest brommen in het Correctiehuis. Waarom verleende men iemand gratie ? Wie met kwaad opzet of boosaardigheid had gehandeld bij een geweldsmisdrijf, maakte geen kans om te worden vrijgesproken. Omdat deze verzwarende elementen bij nogal wat geweldsdelicten aanwezig waren, werden deze verzoeken het meest afgewezen (bijna de helft van de afgewezen verzoeken). Alleen wie niet met opzet iemand had gedood, kon gratie verkrijgen. Voor vermogensmisdrijven gold dikwijls dat de geringe waarde van wat ontvreemd was, maakte dat het geval vatbaar was voor gratie. Voor

het overige waren de verzachtende omstandigheden die bij de normale procesgang gebruikt werden ook hier van betekenis: jonge leeftijd of juist hoge ouderdom, goed gedrag en zeden, etc.

Algemeen overzicht van de daders

Iets meer dan 75% van de delinquenten was een man. Dat betekent dat de vrouw dus ondervertegenwoordigd was bij de criminelen. Was dit ook elders zo? Op het platteland van de Oudburg bedroeg hun percentage 31, in de stad Brugge 38% Zie OTTE E., o.c., p. 141 en HUYS M., o.c., p. 71.

- De grotere sociale controle die op vrouwen heerste, zeker op het platteland, verklaart hun geringe participatie. Biologische of psychologische factoren moet men dus niet ten tonele voeren. Het hoogste aandeel bij de criminaliteit vonden we bij seksuele vergrijpen (meer dan 40%). Vrouwen hadden een grotere pakkans bij seksuele vergrijpen door hun kans op zwangerschap. Bij meer dan een zaak van incest of overspel kwam het criminele feit aan het licht vanwege de zwangerschap van de vrouw. Vergeet ook niet dat er bepaalde heersende normen waren rond mannelijk en vrouwelijk gedrag. De man was de dominante figuur. Dat kan voor hem een legitimatie zijn geweest om gewelddadig op te treden tegen gezinsleden. De praktijk toont aan dat er inderdaad (soms dodelijk) geweld was binnen de huiselijke kring. Anderzijds kan het schaamtegevoel bij een man die door zijn vrouw werd mishandeld verklaren waarom we geen casussen hebben van een dergelijke vorm van geweld

Ongeveer 81% van de misdadigers was tussen de 15 en 34 jaar oud. Het waren vooral jonge mannen en vrouwen die zich bezondigden aan landloperij en bedelarij. Bovendien waren jonge mannen goed vertegenwoordigd bij de geweldsmisdrijven. Garnot meent dat oudere delinquenten ook minder snel vervolgd werden dan hun jongere lotgenoten. De ouderen waren immers vaak beter geïntegreerd in het sociale circuit, waardoor er een grotere drempel was om klacht tegen hen neer te leggen GARNOT B., *La perception des délinquants en France du XVe au XIXe siècle*, in: *Revue Historique*, 120, 1996, p. 363.

- Voor zover dat kon worden nagetrokken, was een meerderheid gehuwd. Er was nogal wat geweld in een huiselijke kring te situeren. Maar bij alle vormen van misdaad waren de mannen in de meerderheid. Velen gingen bedelen of stelen omdat ze vrouw en kinderen moesten onderhouden, of dat was alleszins hun verschoning.

Hoewel de criminele bevolking grotendeels behoorde tot de gewone bevolking, waren het vooral marginalen die deel uitmaakten van de vervolgte en veroordeelde bevolking. Adel en geestelijkheid werden door andere rechtbanken berecht. Gerechtsambtenaren die hun boekje te buiten gingen, was een zaak voor de Raad van Vlaanderen. Militairen op hun beurt kwamen voor de krijgsraad.

Meer dan 60% van de criminele bevolking was afkomstig uit de regio. Natuurlijk moet ook nu weer een dergelijk cijfer in de juiste context geplaatst worden. Aangezien de stad Aalst ook in het onderzoek vervat zit, hebben we natuurlijk vele Aalstenaars bij de criminelen. Voor het platteland waren er eveneens flinke verschillen in de tijd: tijdens de periode 1700-1759 was slechts 1/5 uit de streek afkomstig. Anderzijds hebben we dan wel vele criminelen waarvoor we de woonplaats niet konden achterhalen. Tijdens de jaren 1760-1795 geldt de omgekeerde situatie. Met een misdadigerspopulatie die verdubbeld is, vormen de autochtonen een absolute meerderheid bij de misdadigers (70%). Van Opdenbosch onderzocht de "criminele haarden" in het Land van Aalst. Wij gingen dit na, maar dan voor de hele eeuw. De criminele driehoek Ruien-Geraardsbergen-Dikkelvenne manifesteert zich voor de hele eeuw VAN OPDENBOSCH M., *Het Provinciaal Correctiehuis te Gent (1770-1792) en de gevangenen uit*

het Land van Aalst, Onuitg. Lic. Verh., K.U. Leuven, 1968, p. 139-140. De auteur concentreert zich vooral op het Correctiehuis en heeft voor onze regio alleen het vonnissenboek van het Leenhof voor die periode doorgenomen.

- De gemeenten met meer dan 20 misdadigers zijn Ronse en Mater. Ronse was een stad, Mater de plaats van herkomst van de bende van Jan De Smet. De sociale toestand van dit dorp was trouwens verre van rooskleurig. Een telling uit 1795 maakte duidelijk dat 27% van de bevolking behoeftig was. Hetzelfde te Schorisse: in 1795 was ongeveer 35% van de bevolking geheel of gedeeltelijk afhankelijk van de openbare onderstand DE RAMMELARE C., De beroepsstructuur van de plattelandsbevolking in Zuid-Oostvlaanderen gedurende de 18e eeuw, in Tijdschrift voor Sociale Wetenschappen, 4 (1959), 3, p. 236.

- Dit brengt ons in een breder kader, namelijk de socio-economische situatie in Vlaanderen. We weten dat de 18e eeuw gekenmerkt werd door een demografische revolutie, die gepaard ging met een stijging van het aantal bezitlozen, een toenemende grondversnippering en een groeiende invloed van de huisnijverheid. Verschillende evoluties kondigden de situatie aan van het Vlaanderen van de 19e eeuw, dat een verarmd gewest was. Lamarcq onderzocht de sociale evolutie van Velzeke voor de tweede helft van de 17e en de 18e eeuw. Hij stelde vast dat de neerwaartse spiraal al voor 1770 op gang was gekomen. De hogere groepen daalden gevoelig, terwijl de groepen die onderaan de sociale ladder stonden, toenamen LAMARCQ D., Een poging tot sociale stratificatie in een Zuidvlaamse plattelandsparochie: Velzeke in de tweede helft van de 17e en de 18e eeuw, in Tijdschrift voor Sociale Geschiedenis, 8 (1982), 2, p. 282-312.

- Medio de jaren 1840 zou 1/3 van de inwoners van Ronse niet meer in het eigen onderhoud kunnen voorzien. HOORNAERT A, op. cit., p. 47.

Doorheen de laatste decennia van de eeuw lijkt een precaire socio-economische situatie zich te manifesteren in de regio, wat zal leiden tot de wantoestanden van de 19e eeuw die door menige Vlaamse schrijver verteld werd. Voor de jaren 1770 en 1780 werd vastgesteld dat bedelen meer en meer een zaak van de autochtonen wordt. Ook vermogensmisdrijven nemen een hoge vlucht. Meer en meer mensen kregen het dus moeilijker om het hoofd boven water te houden.

De vreemdelingen waren voor meer dan 70% uit het huidige België afkomstig. Een groot deel kwam uit de steden. Brussel lag niet zo ver van Aalst verwijderd. Deze stad was een verblijfplaats voor garnizoenen en de zetel van de centrale instellingen. Het was dus een plaats waar volk werd aangetrokken en uitgestoten.

Het gros van de buitenlandse misdadigers, niet minder dan 60%, kwam uit Frankrijk. Vooral na de Oostenrijkse Successieoorlog maakten ze een belangrijk deel uit van de criminele bevolking. Meestal kwamen ze uit de grensstreken (huidige departementen Nord-Pas-de-Calais bijvoorbeeld). Nederlanders waren de tweede belangrijkste groep buitenlanders, maar toch waren ze veel minder sterk vertegenwoordigd dan de Fransen.

Eindbeschouwing

De aandachtige lezer zal reeds opgemerkt hebben dat er relatief weinig definitieve uitspraken voorkomen in dit artikel en het vorige. Ten dele is dat te wijten aan het bronnenmateriaal. Voor Aalst zelf hebben we relatief weinig archiefmateriaal. Een andere situatie tekent zich af voor het platteland. Tijdens de periode 1760-1795 hebben we een grote hoeveelheid bronnen en

bijgevolg veel misdrijven en criminelen. De jurisdictie van het Leenhof wordt echter uitgebreid tijdens deze periode. Zodoende kan men niet spreken van een plotse stijging van de misdaad voor de periode 1760-1795.

Een ander, dieperliggend, probleem is dat van de perceptie. Wat beschouwt men als criminaliteit, als crimineel gedrag? Dat is de vraag die moet gesteld worden voor de daders, de slachtoffers en de vervolgers. Bepaalde vormen van deviant gedrag worden ook nu anders en dubbelzinnig geïnterpreteerd, afhankelijk van het standpunt. Een voorbeeld. Hoewel de wet voor gebruikers nu een uitzondering maakt, is gebruik en bezit van cannabis nog steeds strafbaar. Dat verhindert 20 tot 25% van de jeugd niet om te experimenteren met deze drug. Voor vele mensen is het geen overtreding die ze begaan, maar een onderdeel van hun leven. In de 18e eeuw beschouwden zigeuners het stelen van kippen en katten niet als een misdrijf. Dergelijke overwegingen moet men ook in het achterhoofd houden als we de criminaliteit in het verleden willen verklaren. De samenleving van de 18e eeuw was bijvoorbeeld gewend aan een zekere mate van geweld. Daarom ook dat misdrijven tegen de lichamelijke integriteit relatief mild worden bestraft. Daar staat dan weer tegenover dat men onverbiddeijk optrad tegen diefstal van paarden of brandstichting. Deze dieren waren onontbeerlijk in de economie van die tijd, wat de ontvreemding ervan tot een ramp maakte. En als de huizen in licht ontvlambare materialen werden gebouwd, kon het vuur een allesverwoestende impact hebben.

Ook de houding van het gerecht moet steeds voor ogen worden gehouden. We moeten de lethargie en de desinteresse van de leenmannen nogmaals benadrukken. Zeker als een misdrijf op publieke kosten moest worden vervolgd, was er weinig animo te bespeuren. De middelen om iemands (on)schuld te bewijzen waren gebrekkig en volstrekt ontoereikend. Het bovenstaande vormt slechts enkele factoren die maken dat we voorzichtig moeten zijn als het gaat om het beeld van de misdaad uit te leggen. Definitieve en harde verklaringen zijn moeilijk, zeker bij de huidige stand van het onderzoek.

Dries MERTENS

*Beste wensen
voor een voorspoedig 2003*

Bevolking Moregem (1795)

door M. Decrits

Tijdens het Ancien Régime behoorde Moregem tot de 33 dorpen van de kasselrij Oudenaarde, ressorteerde onder de hoogpointerij van Petegem en droeg de dubbele naam Isselmoregem gezegd Haverijen (ook Raverijen) VAN ISTERDAEL H., De archieven van de heer (1648-1791), het leenhof (1647-1795) en de schepenbank van Isselmoregem (1645-1795) en van de heerlijkheden enclaves in het grondgebied. Rijksarchief Ronse, Inventarissen, nr. 33, Brussel, 2000, p. 11.

Met als doel de schaarse voedingsgewassen te repertoriëren werd in 1795 een algemene telling opgelegd. In het archief van de schepenbank van Isselmoregem (Rijksarchief Ronse, Archief schepenbank Isselmoregem, nr. 76bis) konden we de hand leggen op de desbetreffende staat, die naast de naam van de gezinshoofden ook het aantal gezinsleden jonger en ouder dan 10 jaar vermeld. Verdere gegevens hebben betrekking op de voorraden granen en meel, de verbouwing ervan, het bestand paarden (14), veulens (1), kalveren (27), vaarzen (15), koeien (125), stieren (1), ossen (0) en varkens (15 ouder dan 6 maand en 22 jonger dan 6 maand). Deze staat werd afgesloten op 3 januari 1795.

Uiteraard bevat elke telling onjuistheden. Bij deze van 1795 is het dan ook niet anders. Zo is het opgegeven totaal van 541 personen ouder dan 10 jaar te corrigeren naar 534 en het cijfer 167 voor de personen jonger dan 10 jaar terug te brengen tot 163. We telden 128 gezinnen en de totale bevolking bestond uit 825 inwoners (534 kinderen jonger dan 10 jaar, 163 personen ouder dan 10 jaar en 128 gezinshoofden).

Zoals blijkt uit onderstaande tabel was het aantal inwoners van Moregem nooit erg groot. De bevolkingsevolutie (Gemeenten van België. Geschiedkundig en administratief-geografisch woordenboek, La Renaissance du Livre, 1980, dl. 2, p. 722-723) - (DEMUYTERE D., Demografische evolutie in de stad en de kasselrij Oudenaarde (14e-20e eeuw), in Handelingen van de Geschied- en Oudheidkundige Kring van Oudenaarde, jg. 26 (1989), p. 27-39) kende in de loop der tijden enkele scherpe pieken en dalen. Tot 1572 kan een gestadige groei worden vastgesteld tot 345 inwoners, gevolgd in 1600 door een scherpe terugval tot 151 inwoners. Gedurende de 18e eeuw kende de bevolking een toename tot 825 inwoners. In 1961 telde men nog slechts 370 inwoners.

JAARTAL	BEVOLKINGSCIJFER
1458	192
1557	312
1572	345
1600	151
1698	303
1766	563
1795	825
1801	712
1846	829
1961	370

Voor deze uitgave was onze aandacht voornamelijk, om niet te zeggen uitsluitend, gefocust op de genealogische gegevens in deze telling verwerkt. Om de toegankelijkheid te verhogen

werden alle gezinshoofden van een volgnummer voorzien, waarnaar in de toegevoegde alfabetische index wordt verwezen. Ook werden de voornamen vernederlandst.

Nr.	Naam gezinshoofden	>10	<10
1	Jacob Van Hulle	7	
2	Frans Dhont	2	3
3	Anselm Vanden Hende	6	
4	Pieter Jan Santens zoon Simon	10	2
5	Jacob Santens	5	1
6	Jan Baptist De Ruyck	3	2
7	Pieter Penninck	2	1
8	Alexander Penninck	2	
9	Albert Putman	4	
10	Lodewijk Vander Meersch	4	2
11	Jan De Clercq	7	1
12	Jacob De Lange, de weduwe	5	4
13	Jacob Dhont	5	
14	Jacob Teirlinck	3	
15	Constantijn Vander Meersch	6	
16	Jan Vander Meersch, de weduwe	4	
17	Frans Vande Wiele	3	2
18	Jan Baptist Dhont	8	1
19	Joos Parmentier	3	
20	Frans Moerman, de weduwe	4	
21	Arnold Moerman	7	3
22	Filip Taelman	4	
23	Frans Taelman	2	2
24	Frans Ruijffelaire	1	
25	Jozef Vanbrabant	3	2
26	Frans Vande Wiele	4	2
27	Jan Maeren	2	1
28	Jozef Penninck	4	4
29	Pieter Deconinck	2	
30	Frans Declercq	2	2
31	Jan Gijselinck	6	4
32	Jozef Vandorpe	3	1
33	Jan Baptist Hollaert	2	2
34	Jan Waegenaere	2	3
35	Frans Vanhulle, de weduwe	2	3
36	Filip Thomas	2	
37	Pieter Frans Minnaert	8	
38	Joos Hollaert	2	
39	Joos Vander Meersch	2	2
40	Jozef Harcies	4	2
41	Pieter Dewinter, de weduwe	2	
42	Jan Teirlinck	6	1
43	Gilles Balcaen	3	
44	Arnold Van Hulle	5	2
45	Richard Balcaen, de weduwe	5	
46	Policarpus Deconinck	6	
47	Jozef Dewaele	3	1

48	Pieter De Cant	5	
49	Pieter Archie	2	4
50	Filip Desmet	4	
51	Pieter Deconinck, de weduwe	3	
52	Karel Devriese	3	1
53	Jan Baptist Waelbrouck	2	2
54	Arnold Taelman	8	
55	Frans Dewinter	3	2
56	Jacob Vandriessche	2	1
57	Pieter De Bosschere	4	3
58	Jan Baptist Stichelbaut	9	3
59	Jan Baptist Van Meerhaeghe	4	
60	Filip Jacob Taelman	2	3
61	Jacob De Praet	10	1
62	Pieter Deconinck zoon Jozef	4	3
63	Arnold Deconinck	5	
64	Jan Baptist Vergoten	3	
65	Frans Devriese	4	1
66	Arnold Vergoten	7	1
67	Pieter Bauwens	6	3
68	Pieter Vermeersch	5	5
69	Pieter Ronsse, de weduwe	4	
70	Pieter Frans Vergoten	6	4
71	Joos Dierick	5	
72	Jozef Delrue	6	1
73	Joos Vergoten, de weduwe	5	4
74	Pieter Taelman	4	
75	Joos Vander Meersch	9	
76	Jan Baptist Seijnhaeghe, de weduwe	5	2
77	Jan Bernard De Pauw	3	4
78	Frans De Smet	4	2
79	Joos Moerman	9	
80	Joos Bettens	7	
81	Andries Deboschere	3	
82	Joos Cnockaert, de weduwe	7	1
83	Frans Broché	7	1
84	Pieter Jan Van Caster	5	
85	Pieter Jozef Van Brabant	7	1
86	Pieter Jan Santens zoon Jacob	7	3
87	Joos Stichelbaut	4	3
88	Pieter Jozef De Schietere	10	
89	Maarten Hollaert	3	2
90	Jan Albert Salmonpbre	2	
91	Basiel Vanglabeke	2	1
92	Jacob Moerman, de weduwe	2	
93	Lodewijk Verlinden	2	
94	... Verschoren, baljuw, het sterfhuis	7	
95	Pieter Gilles Thooft	6	
96	Pieter Jan Van Aelst	9	
97	Jan Baptist Broué	1	
98	Joos Decoster	3	

99 Pieter Jan De Tavernier	3	4
100 Frans Dierick	2	1
101 Pieter Jozef Dewinter	1	
102 Pieter Frans Vandenmeulebroucke	2	
103 Pieter Jozef De Lange	5	2
104 Elisius Balcaen	3	4
105 Jan Vanden Avenne	5	4
106 Joos Ronsse	2	2
107 Jan Vindevogel	4	
108 Emanuel Taelman	4	
109 Frans Cnudde	5	
110 Pieter Burie, de weduwe	2	1
111 Therese Dhaene	1	
112 Frans Merlier	6	
113 Arnold Waelbrouck	2	3
114 Frans Gijssels	2	
115 Antoon De Larue	4	1
116 Frans Cnudde, de weduwe	1	
117 Frans Larue	1	3
118 Pieter Rijckbosch	2	3
119 Nicolaas Sabie	5	4
120 Jan Vanhautte, de weduwe	2	5
121 Pieter Cnudde	2	2
122 Pieter Frans Naessens, de weduwe	3	
123 Josine Santens	1	
124 Pieter Glabeke	3	2
125 Longinus Vanden Hove	5	1
126 Jan Seijnhaeghe, de dochters	3	
127 Pieter Van Hassche	2	2
128 Pieter Frans Lateur	15	1
TOTAAL	534	163

INDEX

ARCHIE, HARCIES, Jozef, 40. - Pieter, 49.

BALCAEN, Elisius, 104. - Gilles, 43. - Richard, de weduwe, 45.

BAUWENS, Pieter, 67.

BETTENS, Joos, 80.

BROCHÉ, Frans, 83.

BROUÉ, Jan Baptist, 97.

BURIE, Pieter, de weduwe, 110.

CNOCKAERT, Joos, de weduwe, 82.

CNUUDE, Frans, 109. - Frans, de weduwe, 116. - Pieter, 121.

DE BOSSCHERE, DEBOSSCHERE, Andries, 81. - Pieter, 57.

DE CANT, Pieter, 48.

DE CLERCQ, DECLERCQ, Frans, 30. - Jan, 11.

DECONINCK, Arnold, 63. - Pieter, 29. - Pieter, de weduwe, 51. - Pieter zoon Jozef, 62. - Policarpus, 46.

DECOSTER, Joos, 98.

DE LANGE, Jacob, de weduwe, 12. - Pieter Jozef, 103.

DE LARUE, DELRUE, LARUE, Antoon, 115. - Frans, 117. - Jozef, 72.

DELRUE, zie De Larue.

DE PAUW, Jan Bernard, 77.

DE PRAET, Jacob, 61.

DE RUYCK, Jan Baptist, 6.

DE SCHIETERE, Pieter Jozef, 88.

DESMET, DE SMET, Filip, 50. - Frans, 78.

DE TAVERNIER, Pieter Jan, 99.

DEVRIESE, Frans, 65. - Karel, 52.

DEWAELE, Jozef, 47.

DEWINTER, Frans, 55. - Pieter, de weduwe, 41. - Pieter Jozef, 101.

DHAENE, Therese, 111.

DHONT, Frans, 2. - Jacob, 13. - Jan Baptist, 18.

DIERICK, Frans, 100. - Joos, 71.

GIJSELINCK, Frans, 114. - Jan, 31.

GLABEKE, zie Vanglabeke.

HARCIES, zie Archie.

HOLLAERT, Jan Baptist, 33. - Joos, 38. - Maarten, 89.

LARUE, zie De Larue.

LATEUR, Pieter Frans, 128.

MAEREN, Jan, 27.

MERLIER, Frans, 112.

MINNAERT, Pieter Frans, 37.

MOERMAN, Arnold, 21. - Frans, de weduwe, 20. - Jacob, de weduwe, 92. - Joos, 79.

NAESSENS, Pieter Frans, de weduwe, 122.

PARMENTIER, Joos, 19.

PENNINCK, Alexander, 8. - Jozef, 28. - Pieter, 7.

PUTMAN, Albert, 9.

RIJCKBOSCH, Pieter, 118.

RONSSSE, Joos, 106. - Pieter, de weduwe, 69.

RUIJFFELAIRE, Frans, 24.

SABIE, Nicolaas, 119.

SALMONPBRE, Jan Albert, 90.

SANTENS, Jacob, 5. - Josine, 123. - Pieter Jan zoon Simon, 4. - Pieter Jan zoon Jacob, 86.

SEIJNHAEGHE, Jan Baptist, de weduwe, 76. - Jan, de dochters, 126.

STICHELBAUT, Jan Baptist, 58. - Joos, 87.

TAELMAN, Arnold, 54. - Emanuel, 108. - Filip, 22. - Filip Jacob, 60. - Frans, 23. - Pieter, 74.

TEIRLINCK, Jacob, 14. - Jan, 42.

THOMAS, Filip, 36.

THOOFT, Pieter Gilles, 95.

VAN AELST, Pieter Jan, 96.

VAN BRABANT, VANBRABANT, Jozef, 25. - Pieter Jozef, 85.

VAN CASTER, Pieter Jan, 84.

VANDEN AVENNE, Jan, 105.

VANDEN HENDE, Anselm, 3.

VANDEN HOVE, Longinus, 125.

VANDENMEULEBROUCKE, Pieter Frans, 102.

VANDER MEERSCH, VERMEERSCH, Constantijn, 15. - Jan, de weduwe, 16. - Joos, 39, 75.
- Lodewijk, 10. - Pieter, 68.

VANDE WIELE, Frans, 17, 26.

VANDORPE, Jozef, 32.

VANDRIESSCHE, Jacob, 56.

VANGLABEKE, GLABEKE, Basiel, 91. - Pieter, 124.

VAN HASSCHE, Pieter, 127.

VANHAUTTE, Jan, de weduwe, 120.

VAN HULLE, VANHULLE, Arnold, 44. - Frans, de weduwe, 35. - Jacob, 1.

VAN MEERHAEGHE, Jan Baptist, 59.

VERGOTEN, Arnold, 66. - Jan Baptist, 64. - Joos, de weduwe, 73. - Pieter Frans, 70.

VERLINDEN, Lodewijk, 93.

VERMEERSCH, zie Vander Meersch.

VERSCHOREN, ..., baljuw, het sterfhuis, 94.

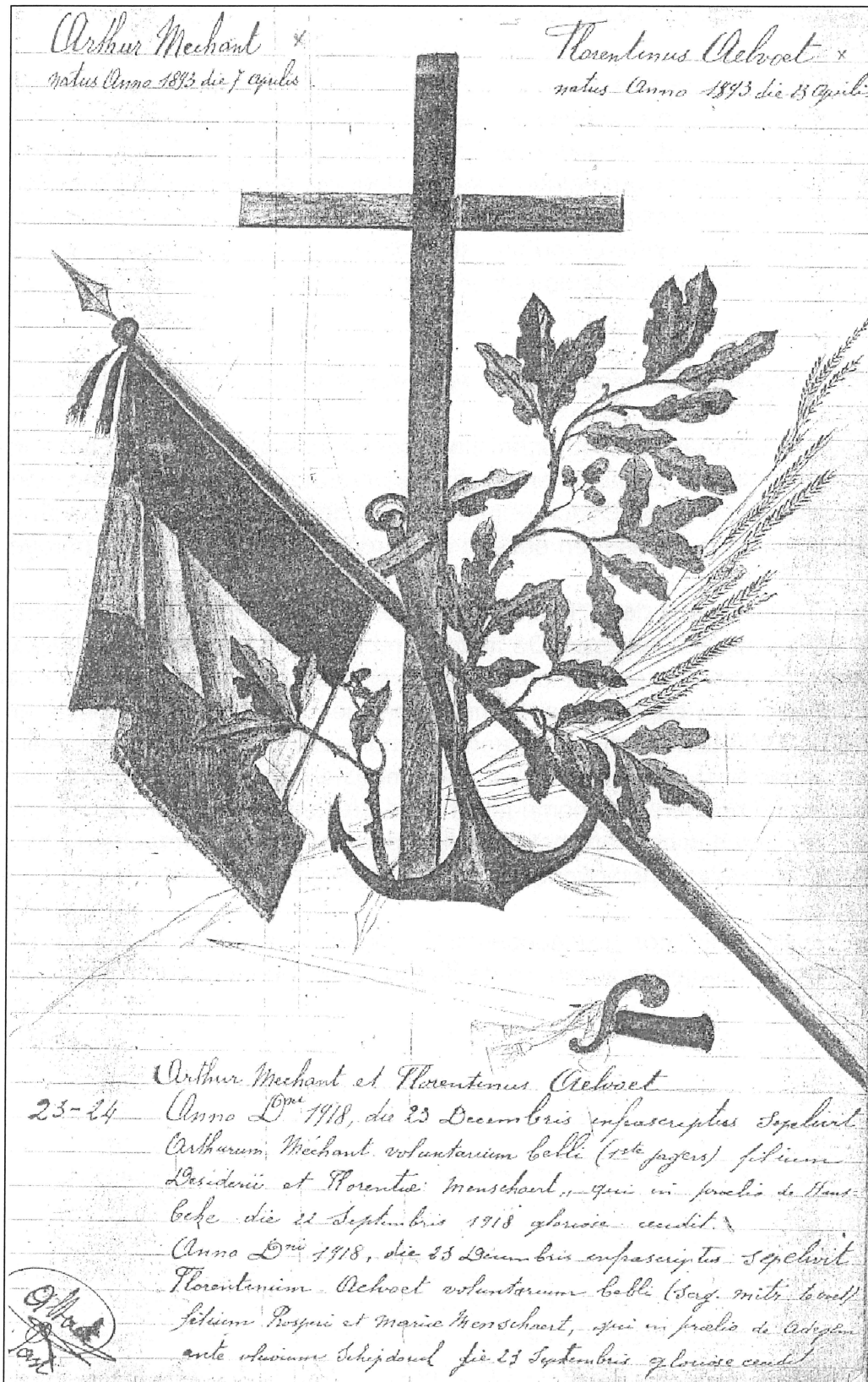
VINDEVOGEL, Jan, 107.

WAEGENAERE, Jan, 34.

WAELEBROUCK, Arnold, 113. - Jan Baptist, 53.

Een toevallige vondst.

In de parochieregisters van Edelare vond Johan Vanhuffel volgende merkwaardige tekening, een postume hulde aan twee soldaten. In de registers werden op 23 december 1918 de overlijdensakten van Arthur Mechant en Florentinus Aelvoet tussengevoegd. Deze vrijwilligers vochten in de eerste wereldoorlog en stierven respectievelijk op 22 en 23 september 1918.

GEZINSRECONSTRUCTIE VAN PETEGEM (Bronnenkritiek).

Hoofdstuk I: Bronnenkritiek.

Een historicus is sterk afhankelijk van de bronnen die hij hanteert. Welk soort onderzoek hij ook aansnijdt, een historicus moet zich altijd afvragen of de bron wel representatief is en voldoende informatie verschaft over het onderwerp van de studie.

Ons onderzoek is gebaseerd op mondelinge of geschreven getuigenissen. Het zijn bronnen die wel met opzet ontstaan zijn, om het bewijs te leveren van het bestaan van een feit of een recht of om tijdgenoten en/of het nageslacht deelachtig te maken aan de kennis van feiten.

Het is dus in de eerste plaats van belang te weten door wie een bepaalde bron is opgemaakt. De kwaliteit ervan kan immers zeer afhankelijk zijn van deze persoon. Hoe dan ook heeft een dergelijke bron altijd een zekere graad van subjectiviteit in zich. De maker van de bron kan onder druk van iemand anders iets op papier gezet hebben, hij of zij kan beïnvloed zijn door allerlei situaties of door de tijd waarin hij/zij leefde.

De bedoeling in dit hoofdstuk is na te gaan waar men concrete informatie kan vinden, nodig om een demografische studie te maken.

Heel schematisch kan men het demografisch bronnenbestand opdelen in twee soorten; nl. “lopende” of “dynamische” bronnen en “statische” bronnen. De eerste categorie geeft de zogenaamde “vital facts” weer. Concreet gaat het om de feitelijke registratie van geboorten, huwelijken en overlijdens, zoals men deze in de parochieregisters en in de burgerlijke stand weervindt.

Zoals gezegd bestaan naast deze “lopende” bronnen ook “statische” bronnen. Heel concreet gaat het om allerlei soorten tellingen. De meest directe bron betreft hier natuurlijk de zuivere volkstellingen. Men kan echter ook op indirecte wijze tot een – weliswaar benaderend – bevolkingscijfer voor een bepaald jaar komen. Specifiek voor de tweede helft van de 18de eeuw en voor de 19de eeuw denken we aan communicantencijfers en “status animarum”.

Naast deze bronnen bestaan er ook nog andere, meestal minder betrouwbare, die we niet in ons bronnenbestand hebben opgenomen. Het gaat om conscriptielijsten, fiscale bronnen (die meestal een onderschatting van het bevolkingsaantal laten vermoeden), bronnen van economische aard, zoals penningkohieren en graantellingen (die meestal een overschatting van de bevolking weergeven).

Voor de bespreking van het bronnenbestand, beginnen we met een overzicht van de “lopende” bronnen. Vervolgens zullen we de diverse tellingen van naderbij bespreken.

1. Lopende bronnen.

PAROCHIEREGISTERS.

Voor de periode van het Ancien Régime hebben we ons voornamelijk gebaseerd op parochieregisters. Na de Franse Revolutie, meer bepaald vanaf december 1796, werd hoofdzakelijk gebruik gemaakt van de Burgerlijke Stand.

Parochieregisters zijn kerkelijke bronnen. Ze werden opgesteld door de plaatselijke dorps-pastoor. De “officiële” start in onze gewesten betreffende het bijhouden van parochieregisters was 11 november 1563. In een decreet van het Concilie van Trente (1545-1563) werd toen gesteld dat de pastoors verplicht waren registers bij te houden voor dopen en huwelijken.

Overlijdensregisters werden pas decennia later bijgehouden. Tegen het jaar 1700, het beginjaar van de onderzochte periode, waren zowel de doop- en huwelijks- als de overlijdensakten van Petegem volledig.

Ze waren echter niet alleen volledig; ook op het vlak van de kwaliteit onderscheidde de 18de eeuw zich door een voortdurende verbetering.

BURGERLIJKE STAND.

Sedert 17 juli 1796 dienden de gemeenten de akten van de Burgerlijke Stand op te stellen en de registers te bewaren. Bovendien werd het enkele weken later (op 21 augustus 1796) verplicht om de bestaande registers op de archieven van de gemeentelijke administraties in te leveren. De uitvoering van dit besluit werd in verschillende lokaliteiten vertraagd, vooral in landelijke gemeenten, door de verwaarlozing en onwetendheid van de bestaande administraties.

Vanaf de Franse Tijd dienden de geboorte-, huwelijks- en overlijdensakten eveneens in dubbel te worden opgemaakt. Dit dubbel was bestemd voor de rechtbank van eerste aanleg van het desbetreffende arrondissement.

De akten van de burgerlijke stand bevatten benevens de respectieve data van geboorte, huwelijk en overlijden volgende gegevens:

Geboorteakten: naam, voornaam, geboorteplaats en geboortedatum van het kind; naam, voornaam, geboorteplaats, leeftijd, beroep en domicilie van de ouders; naam, voornaam, domicilie, leeftijd, beroep, graad van verwantschap van de getuigen. Toch is er een evolutie waar te nemen in de registratie. De geboorteakte van 1796 schijnt meer volledig te zijn dan deze van 1830.

Huwelijksakten: naam, voornaam, geboorteplaats, geboortedatum, beroep en domicilie van huwendes; naam, voornaam, beroep, domicilie en adres van de ouders; naam, voornaam, leeftijd, beroep, graad van verwantschap en domicilie van getuigen. Voor de beginperiode zijn de gegevens in verband met de ouders eerder schaars. Hun geboorteplaats en -datum ontbreken. Naarmate de 19de eeuw vorderde, werden de huwelijksakten steeds uitvoeriger voorzien van informatie.

Overlijdensakten: naam, voornaam, geboorteplaats, geboortedatum, leeftijd en beroep van overledene, adres van overlijden; naam, voornaam en beroep van de echtgeno(o)te; naam, voornaam, leeftijd, beroep en domicilie van de ouders; naam, voornaam, leeftijd, beroep, graad van verwantschap en domicilie van getuigen.

Op het einde van een decennium werden 10-jaarlijkse tafels opgesteld, dit zowel bij de geboorte-, huwelijks- als overlijdensakten. Hierbij werden alle namen van de geboorten, huwelijken en overlijdens alfabetisch gerangschikt met de datum van de respectievelijke melding. Op die manier kan men vlugger de naam van een bepaald persoon terugvinden.

2. Statische bronnen.

Naast parochieregisters en akten van de Burgerlijke Stand (de zogenaamde “lopende” bronnen) hebben we tevens gebruik gemaakt van tellingen, die we onder de “statische” bronnen catalogeren.

DE VOLKSTELLINGEN.

Het was wachten tot na het midden van de 18de eeuw vooraleer er vanuit de overheid statistische interesses naar boven kwamen.

De eerste, echt uitgebreide volkstelling is ongetwijfeld deze van het jaar IV (1796). Ondanks de onvolkomenheden is de telling van het Jaar IV zeer belangrijk. Het is de eerste telling die zoveel informatie bevat en die in principe voor het hele land uitgevoerd werd. Door gebrek aan degelijke medewerking heeft het vele jaren geduurd voor deze telling klaar was. Sommige gemeenten leverden pas rond 1810 een bevredigende telling in.

Niettegenstaande al deze tekortkomingen kan men het belang van deze telling bezwaarlijk loochenen.

Bevolkingsregisters en de volkstellingen vanaf 1846.

Een andere bron die men voor een demografische studie niet kan ontwijken zijn de bevolkingsregisters. Een Koninklijk Besluit van 1846 verplichtte tot een algemene volkstelling naast een landbouwtelling en een nijverheidstelling.

Over het algemeen kan men besluiten dat de bevolkingsregisters veel minder degelijk worden bijgehouden dan de registers van de Burgerlijke Stand. De gevraagde gegevens werden in de bevolkingsregisters immers niet altijd ingevuld. Vaak zijn ze zelfs niet voor handen.

Alvorens over de inhoud en de gebruikswaarde van deze bron uit te weiden, dient even ingegaan op het probleem van de bewaring. In weinig steden en gemeenten zijn de bevolkingsregisters of nominatieve volkstellingen van vóór 1846 bewaard. De volkstellingen zijn bewaard in de provinciale archieven. De bevolkingsregisters opgesteld vanaf 1846 zijn doorgaans beter bewaard. Vaak bevinden zij zich nog op de gemeentehuizen, ook wanneer de rest van het gemeentearchief op het Rijksarchief werd gedeponereerd.

Communicantencijfers.

Een interessante bron, die niet kan ontbreken in een demografische studie, betreft de communicanten- of paskantencijfers. Het is een bron van kerkelijke aard. Het is het totaal van de personen vanaf de leeftijd van ongeveer 12 jaar, die in de paastijd aan hun paasplicht moesten voldoen. De pastoors waren verplicht al hun parochianen aan te tekenen bij het nakomen van deze verplichting. We moeten er hier echter voor waarschuwen dat deze verplichting niet altijd even strikt werd nageleefd. Veelal worden, naast het aantal paashouders, ook deze genoemd die de verplichting niet volbrachten. Een bijkomende moeilijkheid is dat er geen leeftijd gepreciseerd werd. Afhankelijk van de plaatselijke pastoor werd men vanaf 10 tot 15 jaar tot de communicanten gerekend.

Welk belang hebben deze cijfers ? Welke informatie kan men uit deze bron halen?

Een eerste belang is van godsdienstige aard. Naast diegenen die hun paasplicht hadden nagekomen, werden over het algemeen ook de verzuimers aangegeven.

Een tweede belang is voor onze studie het belangrijkste, nl. de demografische waarde die deze cijfers bieden. Men kan zich de vraag stellen wat de verhouding is tussen de communicantencijfers en de bevolking. Over het algemeen werd de verhouding bepaald op 3/5 of 60% communicanten tegenover 2/5 of 40% niet-communicanten.

Status animarum.

Een andere statische kerkelijke bron betreft de zogenaamde "Status Animarum". Letterlijk betekent dit "de toestand van de zielen". Het is de voorloper van de latere bevolkingsregisters.

Het probleem bij dergelijke bron is dat ze slechts sporadisch bewaard is gebleven. Het aanleggen ervan bleek te arbeidsintensief te zijn om er werk van te maken. Voor Petegem werden er geen gevonden.

Methode van gezinsreconstructie.

Eigenlijk is de methode van gezinsreconstructie heel eenvoudig.

De bedoeling is, voor elk potentieel gezin die in Petegem gevormd werd tussen 1750 en 1900 een gezinsfiche op te stellen. Het gaat hier om een bestand van 2123 fichen. Omdat het ook onze bedoeling was om het gemiddeld aantal geboorten per maand en per trimester, de sex-ratio bij de geboorte, en de kinder- en zuigelingensterfte in de perioden 1700 tot 1750 en 1900-1930 na te gaan, hebben we ook de geboorte- en de sterfteakten van 230 jaar moeten exciperen. Aangezien er nog koppels bestonden die in de periode 1870-1900 gehuwd waren en in 1930 nog niet ontbonden waren, moesten we de geboorteakte opzoeken van de man of vrouw in de tafels van de Burgerlijke Stand.

Zoals reeds gezegd werd van iedere ingevulde huwelijksfiche een gezinsfiche opgemaakt. Vervolgens werden al deze gezinsfichen per alfabet, op de eerste letter van de familienaam van de bruidegom geklasseerd.

Vervolgens werden per gezin alle kinderen opgezocht in de geboortefichen en volgens hun geboortedatum onder elkaar geplaatst. Bij ieder kind werd het geslacht, het interval tussen de huwelijksdatum of tussen de kinderen onderling, en het beroep van de vader genoteerd. Als het interval tussen de huwelijksdatum en de geboortedatum van het eerstgeboren kind minder dan 9 maanden bedroeg, werd er een "PN" (prenuptiaal) naast gezet. Het interval werd uitgedrukt in volle maanden. Naast de kolom waarin het interval genoteerd werd, werd de duur tussen de huwelijksdatum en de geboortedatum van elk kind opgeschreven. Deze duur werd onderaan links opgedeeld in klassen van vijf jaar en daarnaast werd per klasse het aantal geboortes genoteerd. In de derde kolom werd de leeftijd van de moeder bij elke bevalling opgetekend. Aan de hand daarvan konden we bepalen hoeveel kinderen de moeder gebaard had in elk van de zeven leeftijdsgroepen van haar vruchtbare periode. Dit werd in de voorlaatste kolom opgetekend. De laatste kolom werd ingevuld als we de einddatum van de observatieperiode gevonden hadden.

Om volledig bruikbare gezinsfichen te bekomen, moet de volledige duur van de observatieperiode gekend zijn. Deze periode begint natuurlijk bij de aanvang van het huwelijk. Ze wordt beëindigd bij het moment van overlijden van ofwel de vrouw, ofwel de man. Concreet gaat het dus om die gezinnen die geboren en getogen zijn in onze gemeente, of hier tenminste hun definitief nest bouwden bij hun huwelijk. Om die reden moest de volledige observatieperiode gekend zijn en dus ook het tijdstip van het einde van die periode. Daartoe werden de sterfefichen per alfabet geklasseerd. Vermits de huwelijksleeftijd van de vrouw niet in de huwelijksakten van de parochieregisters vermeld stond, moest voor de periode 1750-1796 naar de sterfefiche van de vrouw gezocht worden. Vond men die niet, dan was de gezinsfiche slechts gedeeltelijk bruikbaar voor onderzoek. Voor de periode 1797-1900 werd eerst naar de sterftedatum van de man gezocht. De man wordt immers als het zwakke geslacht beschouwd, dus was de kans groot dat men minder lang naar zijn sterftedatum moet zoeken dan naar die van de vrouw. Vindt men zijn sterftedatum niet, dan werd naar die van de vrouw gezocht. Vindt men die ook niet, dan wil dit zeggen dat ze niet in Petegem gestorven zijn. Het gevolg daarvan is dat het tijdstip van einde observatie niet gekend is en dat de gezinsfiche slechts

partieel bruikbaar is. Aangenomen wordt dat er in de regel zo'n 40 à 50% van de bevolking emigreert. Voor onze gemeente hebben er van de 2.123 gezinsfichen er slechts 824 (of 39%) voor volledig onderzoek kunnen dienen. Dit is dus vrij weinig. Dit wijst erop dat de Petegemse bevolking tot de laagste sociale klassen behoorde. Het waren immers deze mensen die al eens durfden "ontsnappen".

Wanneer de vrouw minder dan 6 maanden na de geboorte van haar laatste kind stierf, werd dit aanzien als kraambedsterfte. Er werd dan een rode K geplaatst naast het jaartal van het einde der observatie. Tenslotte werd de vruchtbaarheidsduur per leeftijdsklasse van de vrouw bepaald. Dit is de duur waarin het mogelijk is dat de vrouw in elke leeftijdsklasse zwanger kan geraken. Als haar echtgenoot of zijzelf sterft, loopt die periode ten einde. Ze wordt uitgedrukt in jaren. Als de vrouw bijvoorbeeld huwt op zesentwintigjarige leeftijd, dan is de vruchtbaarheidsduur in de leeftijdsklasse 25-29 drie en een half jaar, eender of de vrouw zesentwintig jaar en tien dagen is of zesentwintig jaar en elf maanden is. Op 824 fichen kan dit slechts een heel miniem verschil geven.

Alzo werden volgende zaken berekend:

- * De duur van de observatie. Daarvoor werd de duur van de observatie van elke volledig bruikbare gezinsfiche opgeteld en gedeeld door de 824 fichen die voor volledig onderzoek in aanmerking kwamen.
- * De kraambedsterfte. Alle fichen met een rode K werden opgeteld en gedeeld door het totaal aantal fichen van koppels die in onze gemeente huwden en waar minstens één van beiden stierven.
- * De vruchtbaarheidsduur. De cijfertjes in de laatste kolom van de gezinsfiche, waar de vruchtbaarheidsduur van het gezin ingevuld is, werden opgeteld en gedeeld door 824.
- * Het aantal geboorten per leeftijdsgroep van de vrouw. Daartoe werden de cijfertjes in de voorlaatste kolom van de gezinsfichen, waar het aantal geboorten per leeftijdsklasse van de vrouw staat, opgeteld en gedeeld door 824.
- * De vruchtbaarheidscoëfficiënten. Daarvoor werd per leeftijdsklasse van de vrouw het aantal geboorten gedeeld door de vruchtbaarheidsduur in die leeftijdsklasse.
- * In welke periode van de totale observatieduur krijgt de vrouw haar kinderen ? Daarvoor werd de kolom links onderaan per jaarklasse opgeteld en gedeeld door 824.
- * Het interval tussen de geboortedata van de kinderen. Daarvoor werden alle cijfertjes in de eerste kolom van alle gezinsfichen opgeteld en gedeeld door het aantal gezinnen die minstens één kind kregen.
- * De prenuptialiteit. Alle gezinsfichen met een "PN" naast het interval tussen de huwelijksdatum en de geboorte van het eerste kind werden opgeteld en gedeeld door alle gezinnen met minstens één kind.
- * De leeftijd van de vrouw bij de geboorte van het laatste kind. Elk laatste cijfer van de derde kolom van de fichen die volledig bruikbaar waren werd opgeteld en gedeeld door alle fichen waar die derde kolom ingevuld was. Dit wil zeggen 824 min het aantal fichen waarbij de volledige observatieperiode buiten de vruchtbare periode van de vrouw viel (huwelijken die afgesloten werden waarbij de vrouw ouder dan 50 jaar was).
- * Het aantal kinderen per gezin. Het aantal kinderen van elke volledig bruikbare fiche werd opgeteld en gedeeld door 824.

Didier DE PAEMELAERE

Documentatiecentrum «Ter Maelsaecke»

Aanwinsten September 2002

Kiezerslijsten geschonken door Jos Van Eeckhoudt: Zwalm 1990: Afdeling St.-Maria-Latem en Paulatem, Hundelgem en Dikkele, St.-Denijs-Boekel, St.-Blasius-Boekel en Rozebeke, Meilegem en Beerlegem, Roborst, Nederzwalm en Munkzwalm.

Inventarissen :

Familie- en Persoonsarchieven door Herman Van Isterdael, Marc Decrits, Emmanuel Vercaemts en Guy Gadeyne (R.A.R. nr. 37 Brussel 2001)

De Archieven van het Leenhof (1609-1796) en de schepenbank van Hundelgem (1606-1800) door Herman Van Isterdael (R.A.R. nr. 35 Brussel 2001)

Inventarissen van de archieven van de vredegerichten : Avelgem (1870-1970) - Kortrijk Eerste Kanton (1813-1976) - Kortrijk Tweede Kanton (1807-1970) - Kwaremont (1796-1802) - Leuven Eerste Kanton (1919-1994) - Menen (1921-1970) - Moorsele (1833-1970) - Oudenaarde (1796-1866).

En van de Politierechtbank te Kortrijk (1921-1970) door Karel Velle, Jurgen Cazaux en Sven Heusequin (R.A.B. nr. 38 Brussel 1999).

Les Anciennes Archives de L'Abbaye de Lobbes par Dom Ursmer Berlière (Bruxelles 1900)

Inventarissen van de Archieven van de Vredegerichten van Oost-Vlaanderen door Eva Muys (R.A.B. nr. 17 Brussel 1997).

Inventaris van het Archief van de Raad van Beroerten door A. Jamees met verbeteringen en een concordans door Dr. B.A. Vermassen. (A.R.A. Brussel 1980).

Inventaris van het Archief van de Kasselrij Oudenaarde door G. Janssens (R.A.R. Brussel 1984).

Inventaris van het Archief van het Land van Zottegem door H. Van Isterdael (R.A.R. Brussel 1986).

Inventarissen van de Archieven van de Vredegerichten onder redactie van Karel Velle (Brussel 2000 nr. 55) : Asse (1796 en 1857-1972) - Borgerhout (1825-1978) - Brecht (1818-1970) - Herentals (1803-1985) - Herzele (1817-1970) - Izegem (1912-1914) - Landen (1858-1955) - Nederbrakel (1796-1970) - Oosterzele (1880-1966) - Puurs (1834-1987) - Ronse (1850-1975) - Tienen (1892-1936) - Zandhoven (1829-1957) en (1945-1977) en Zottegem (1849-1876).

Inventarissen van de Archieven van de Vredegerichten Geraardsbergen (1833-1984) en Aalst (1858-1971) door Karel Velle, Luc Heerwegh en Sven Elslander (R.A.B. nr. 28 Brussel 1998).

Inventarissen van het Archief van het Interneringscentrum te Gent (1944-1946) en van het Interneringscentrum te Lokeren (1942-1948) door Jan Baert en Johan Buyck (R.A.B. nr. 34 Brussel 1999).

Inventaris van het Archief van de Gevangenis te Oudenaarde door John Baert (R.A.B. nr. 41 Brussel 1999).

Inventaris van het Archief van de Abdij van Beaulieu te Petegem bij Oudenaarde door J. Verschaeren (R.A.R. Brussel 1972).

Vredegericht te Sint-Maria-Horebeke : Repertorium van de minuten van Akten en Vonnissen (1815-1857) (nr. 72 Brussel 1999)

Vredegericht te Sint-Maria-Horebeke : Repertorium van de minuten van Akten en Vonnissen onderworpen aan het Registratierecht (1840-1853) (Brussel 1999).

Inventarissen van de Archieven van de Vredegerichten : Assenede (1844-1873) - Deinze (1915-1972) - Eeklo (1883-1972) - Hamme (1863-1973) - Kaprijke (1808-1970) - Nevele (1846-1992) - Oudenaarde (1807-1983) - Sint-Maria-Horebeke (1858-1970) - Waarschoot

(1820-1970) - Zele (1796-1973) door Karel Velle in samenwerking met Nadine De Vos, François Garcet en Maarten Genbrugge (R.A.B. nr. 61 Brussel 2001).

Inventarissen van de Archieven van de Parketten te Gent (1912-1981) en te Oudenaarde (1918-1990).

Vredegerichten te : Arendonk (1931-1970) - Evergem (jaar IV-1972) - Gent Eerste Kanton (1832-1972) - Heist-op-den-Berg (1859-1991) - Hoogstraten (1886-1970) - Ledeberg (1889-1970) - Lochristi (jaar IV-1970) - Nazareth (1862-1971) - Sleidinge (1889-1970) en Turnhout (1898-1970).

En van het Hof van Beroep te Gent (1833-1892) door Karel Velle in samenwerking met Nadine De Vos, François Garcet en Maarten Genbrugge (R.A.B. nr. 63 Brussel 2001).

Regesten op de wettelijke passeringen van de stad Aalst. (3 juli 1700-31 december 1708). Registers nr. 1368-1372 van het Oud-Archief Aalst bewaard in het Stadsarchief te Aalst door Wilfried Vernaeve 2001.

Regesten op de wettelijke passeringen van de stad Aalst deel 2 (januari 1709-april 1714). Registers nr. 1373-1377 van het Oud-Archief Aalst bewaard in het Stadsarchief te Aalst door Wilfried Vernaeve 2001.

Regesten op de wettelijke passeringen van de stad Aalst deel 3 (april 1714-april 1722). Registers nr. 1378-1382 van het Oud-Archief Aalst bewaard in het Stadsarchief te Aalst door Wilfried Vernaeve 2002.

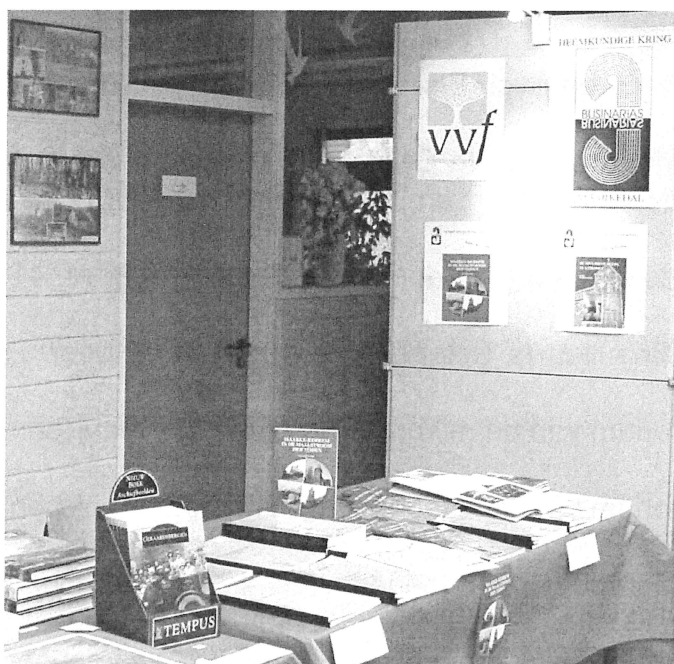
Staten van Goed 1586-1795 Parochies Erwetegem, Godveerdegem, Grotenberge, Strijpen, Sint-Goriks-Oudenhove, Wijnhuise, Zottegem (heerlijkheid Bevegem) : deel I en II door André Lafort.

Gedenkboek Opbrakel 900 : een uitgave van vzw Opbrakel 900.

De crisis in de jaren 1840 in het kanton Oudenaarde. Een historisch-demografisch onderzoek (1830-1860), 2 delen. De scriptie voorgelegd voor het behalen van het diploma licentiaat geschiedenis : Patsy Van Simaëys.

Stamboom familie Van Den Brande, deel I en deel II (400 blz.) van Mevrouw De Keyzer-De Vos, Zottegem.

Gerard VAN DE MEULEBROUCKE

<

V.V.F.-Vlaamse Ardennen was ook present op de Streekboekenbeurs te Parike georganiseerd door de vzw Stichting Herman De Croo tijdens het tweede weekend van november.

Criminaliteit in het LAND VAN AALST.

(vervolg van jg 9 nr 25)

Dat de criminaliteit in onze streken, wellicht ook elders onder het Spaans bewind, soms hard werd aangepakt, mag blijken uit de bijdragen in de "Audenaerdsche Mengelingen" 1849-1852. Dat individuele vrijheid en openbare orde gehandhaafd moest worden staat buiten kijf; dat criminaliteit zelfs banale ruziën moesten worden gestraft eveneens. Maar dat slaafse onderdanigheid en anders-geloof-gezindheid (opkomend protestantisme) afschrikwekken moesten worden bestraft vraagt mateloze bedenkingen.

Aldus uit hiervoor genoemde "Mengelingen".

Soms kunnen die aanwijzingen geven naar localisatie van eigen voorouders (beginnende met me zelf – familie Gyselinck).

Ten jare 1446, 27 oct Gherart Ghiselin en zijn helpers, in de prochie van Ghisel-Moreghem, zij bij daghe ende butenswaghs gestoken en geslagen met de vuist : Francois Voet. Ghernin Ghiselin (let op de gewijzigde schrijfwijze van de voornaam) werd ghewijst den XIII dach in Wedemaent 1446, in de boete van III lib. Par.

Inquisitie

Pieter Titelmans, deken van St.-Hermes te Ronse, Apostolische inquisiteur en commissaris van de H. Stoel te Rome, veroordeelt Ghelijc De Muldere om : "een obstinaat ketter gheweest thebben ende noch te zyne ende vlaemsche schoele te houden". Hij zal aan een staak verbrand worden nadat hij eerst werd gewurgd. Al zijn goederen worden verbeurd verklaard (19 juli 1554).

De registers van de criminele sententien tussen 1555 en 1557 ontbreken maar in de verslagen van de Raedslieden vinden we een samenvatting.

Werden gegeseld "en chambre close" : Georges de Voghelaere, Adrien van den Tombeelee (kwakzalver), Adrien van Brabant, Johan Sterre, Copin van Coppenolle, Johan den Preesterbosch, Jehan Petit, Guillaume de Huyvetere, Pierchan Jennyn, Josse de Wale, Martin de Reau, Jehan du Pont, Hanskin de Rouck, Johan van Craynest, Pieter Fierens, Pierchon Batteau en Pierre Wiels. Verder werden Adrien vanden Bossche, voor geweldpleging tegen Barbele van Dorpe, geëxecuteerd met het zwaard. Hansken van den Borre onderging hetzelfde lot. Geertruut Vindevoghel, echtgenote vander Schelden, werd samen met Magdalena Slepelaere gefolterd en Clement Guillaume werd veroordeeld tot de strop.

Tegen "nieuwgezinden" werden onverbiddeijk doodvonnissen uitgesproken.

Tot de vuurdood waren veroordeeld : Hubrecht Stalins, een hardnekkig ketter (21-7-1556) en Elias Hauwel, alias Paykin (26-11-1556).

Pieter Backereel, "na gheexamineert ende ghepynt" moest toezien hoe men Jan van Wynghene op de pijnbank rekte. Pieter wist echter te ontsnappen maar kwetste zich daarbij zodanig dat hij voor verzorging op een bed werd gelegd. Korte tijd daarna werd hij "verwesen in eenen troch" en werd zo naar de galge op de markt gevoerd. Aldaar werd hij met een catrol "opghetrocken ende ghehangen." Ook Loy de Wagheneere kreeg dezelfde straf.

Jan de Leu, Jacob Elias, Machel vande Velde, Jannekin Baert, Manant Lefebure en Pieter Driseyns werden onthoofd. Meester Jan, een chirurgijn werd gehangen.

Op navraag van de hertog van Alva, bekend om zijn wreedheid (hierom bloedhertog genoemd) werd door de commissarissen een lange lijst van namen van gevangenen en/of geëxecuteerden overgemaakt. Ik neem hier enkel de streekeigen of gekende namen uit.

Jacques vanden Eynde (advocaat), Loys Carlier, Philippe Triest, Ghisbert en Theodoor de

Battenbourg, Maximiliaan de Blois, Philippe de Namur, Sr. d'Huy, Jehan de Montigny, Sr. de Villers.

Leo Elinck uit Ronse werd in de Pamelmeers verbrand “ter causen van de scrifture op Sacraments-avond wesende 12 juli 1555”. Die Pamelmeers was een geducht executieoord. Joris Spierinck, gezegd den Brusselaer, dacht te ontsnappen aan zijn vonnis “wijl de meersen onder water stonden.” Geen nood. Met toestemming van een Oudenaards magistraat werd de galg opgesteld op de markt.

Voor vagebondisme, roverijen, inbraken en allerlei dreigementen werd Coelin de Waelbeke, geboortig van Lens door de “Stenen man concludse nemende hem te rechte met den sweerde thooff van den bucke ende 't lichaam op een radt”.

Jooskin Balsac, geboren te Thieu (Brabant), deed zich voor als edelman en gebruikte daarvoor valse attesten op naam van goede edelen, zamelde geld in en vagebondeerde daarmee. De “Stenen Man” veroordeelde hem om te staan “ aen eene stake up een scavault, voor syne borst twee valse brieven ende daernaer met een gloyende ysere gheteckent te zyn in zyne slyncke caeke”. Daarna moet hij nog gegeseld worden met scherpe roeden en zal hij tenslotte verbannen worden uit het graafschap Vlaanderen.

Philippe de Huivettere uit Waregem werd, omwille van het plegen van een valse eed, waarvoor hij een vergoeding ontving, verwezen “te staene up 't Pilorijn een alf huere, daernaer syn tonghe d'heursteken met eenen gloyende ysere, en ghegeselt met scherpen roede”. (anno 1554)

Ook galeistraffen werden uitgesproken.

Zo werd Mechiel vande Putte, geboren te Asper, om allerlei gruweldaden, vagebondisme, het afranselen van zijn vrouw, het plunderen van landhuizen en ook om in geen drie jaar noch biecht noch sacramenten ontvangen te hebben, verwezen “te galleren” onder bevel van kapitein Sr. Dorea en dit “syn leefdaghen lang”.

Zelfs dood zijnde kom men toch nog gestraft worden.

Joseph Carpetier, geboren te St.-Catharine binnen Rijsel, was 25 jaar oud. Deze gedetineerde crimineel had zich te Oudenaarde verhangen. Die zelfmoord “niet lydelyck zijnde in een rechtstaat en zonder voorbeeldige straf, anderen tot voorbeeld, werd “causa officii” het cadaver uit de gevangenis gesmeten, gelegd op een horde, de benen voorwaarts, aangezicht ter aarde en gesleept naar de ordinaire plaetse patibulaire binnen Bevere, en aldaer gehangen in een mike aangezicht nederwaarts, geexponeerd anderen ter exempel”. (11 april 1575)

Andere rechtspraken uit die “protest-(ant)-revolterende periode in een volgende bijdrage.

Michel GYSELINCK

Hoe een kwartierstaat er kan uitzien !

Wij kregen van ons lid Noël Liveyans een opmerkelijke rouwbrief overhandigd. Deze werd gedrukt op de normale wijze, maar binnenin vonden wij deze kwartierstaat. Een origineel idee vinden wij. Zeker interessant voor onze leden.

INHOUDSTAFEL

Bijdrage 2003	1
Algemene mededelingen	2
Criminaliteit in de stad Aalst en de casselrij Land van Aalst in de 18de eeuw (vervolg).	4
Bevolking Moregem (1795).	13
Een toevallige vondst.	19
Gezinsconstrucie van Peteghem.	20
Documentatiecentrum «Ter Maelsaecke» - Aanwinsten september 2002.	25
Criminaliteit in het Land van Aalst.	27
Hoe een kwartierstaat er kan uitzien !	29
Inhoudstafel.	30

Vlaamse Vereniging voor Familiekunde

Afdeling Vlaamse Ardennen

Opgericht in 1990

Periodiek tijdschrift

Tiende jaargang 2002 – nr. 27

Verantwoordelijke uitgever:

Jos. Van Eeckhoudt, Vontstraat 76 - 9700 Oudenaarde

Werkten mee aan dit nummer:

Marc Decrits

Didier De Paemelaere

Michel Gyselinck

Dries Mertens

Gerard Van de Meulebroucke

Edgard Van Droogenbroeck

Jos. Van Eeckhoudt

Marc Vuylsteke

BESTUUR

Erevoorzitters

Paul Van Butsele, Glorieuxlaan 17

9600 Ronse

tel.: 055/21 12 78

Elsa Vandermeersch-Lantmeeters, Burgschelde 11

9700 Oudenaarde

tel.: 055/31 13 23

Erebestuurslid

Daniël Vanderstraeten, Doornikse Heerweg 82

9700 Oudenaarde

tel.: 055/31 33 87

Voorzitter

Edgard Van Droogenbroeck, Korsele 43

9667 Horebeke

tel.: 055/49 85 01

Ondervoorzitter

Gerard Van de Meulebroucke, Meersstraat 99

9620 Zottegem

tel.: 09/360 10 51

Secretaris

Jos. Van Eeckhoudt, Vontstraat 76

9700 Oudenaarde

tel.: 055/31 56 64

Penningmeester

Marc Vuylsteke, Rijksweg 125

9681 Maarkedal

tel.: 055/21 68 27

Public Relations

Carlos Aelvoet, Pareelstraat 11

9790 Worteg.-Pet.

tel.: 055/31 24 49

Leden

Didier De Paemelaere, Kortrijkstraat 65

9790 Worteg.-Pet.

tel.: 055/31 59 79

Michel Gyselinck, Blote 8

9700 Oudenaarde

tel.: 055/31 48 79

Niet-leden kunnen dit tijdschrift bekomen door storting van € 6,20
op rekening 443-5646341-77 van V.V.F. Vlaamse Ardennen p/a Rijksweg 125 - 9681 Maarkedal